

Η έμφυλη διάσταση στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα- Η Γυάλινη οροφή ή το κωλώδες πάτωμα;

The gender dimension in the Greek educational reality - The Glass roof or the cobbled floor?

Μαρία Γ. Καράμπελα *PhD, MEdu, MSc, Δασκάλα & Φιλολόγος, Καθηγήτρια -ΣΕΠ- Ε.Α.Π., Μ.Π.Σ.: Ε.Τ.Α. Συνεργάτης ΓΓΑΒΕΕΑ-ΥΠΑΙΘ, mariakarampela@gmail.com*

Maria G. Karambela *PhD, MEdu, MSc, Teacher & Philologist, Professor -SEP- H.O.U., Scientific collaborator of the General Secretariat of Primary Secondary Education and Special Education of the Ministry of Education*

Abstract: In this article we will deal with the issue of the presence of women in the leadership of the educational pyramid. The existence of the "glass roof" and the "sticky floor" in the educational leadership in the Primary education of our country are intangible constructions, but there are plans. From this point of view, we will try to answer the general problem that is spreading in the field of Education, the same as almost thirty years ago when US researchers asked the same question: "Why should women teach and men should lead?" (Strober & Tyack, 1980). We will first investigate closely whether there is gender inequality in society. We will detect the effects of the "glass roof" and the "sticky floor". We will focus on educational legislation related to the support or not of women's existence as schoolgirls and finally the candidates

Keywords: gender dimension in education, glass ceiling, cobblestone floor, educational leadership women education directors

Περίληψη: Στο παρόν άρθρο θα ασχοληθούμε με το θέμα της παρουσίας του γυναικείου φύλου στην ηγεσία της εκπαιδευτικής πυραμίδας. Η ύπαρξη της «γυάλινης οροφής» και του «κολλώδους πατώματος» στην εκπαιδευτική ηγεσία στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση της χώρας μας είναι άυλα κατασκευάσματα μεν, αλλά υπαρκτά δε πλάνα. Υπό την σκοπιά αυτή θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στον γενικό προβληματισμό που διαχέεται στο χώρο Παιδείας, το ίδιο όπως σχεδόν πριν τριάντα χρόνια από τότε που ερευνητές των ΗΠΑ έθεσαν το ίδιο: «Γιατί οι γυναίκες να διδάσκουν και οι άνδρες να διοικούν;» (Strober & Tyack, 1980) Αρχικά θα ερευνήσουμε ακροθιγώς, εάν υφίσταται η ανισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα στην κοινωνία. Θα ανιχνεύσουμε τα φαινόμενα της «γυάλινης οροφής και του «κολλώδους πατώματος». Θα εστιάσουμε στην εκπαιδευτική νομοθεσία τη σχετική με την υποστήριξη ή μη της γυναικείας ύπαρξης ως μαθήτριες, φοιτήτριες και τέλος της υποψηφίων για την επιλογή στελεχών διοίκησης και παιδαγωγικής εποπτείας στον εκπαιδευτικό χώρο. Θα παρουσιάσουμε ενδεικτικά αποτελέσματα ερευνών σχετικά με την υποψηφιότητα και επιλογή των γυναικών σε θέσης της εκπαιδευτικής ηγεσίας. Καθώς επίσης θα παρουσιάσουμε το προφίλ των γυναικών

αυτών, τα τυπικά προσόντα και τις δυσκολίες που συναντούν στην υποψηφιότητα τους καθώς και στην άσκηση των καθηκόντων τους.

Λέξεις κλειδιά: έμφυλη διάσταση στην εκπαίδευση, γυάλινη οροφή, κωλώδες πάτωμα, εκπαιδευτική ηγεσία γυναίκες διευθύντριες εκπαίδευσης

1 Η ανισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα στην κοινωνία

Από την ενδεδεχόμενη μελέτη μας στο εκπαιδευτικό υλικό του μεταπτυχιακού μας προγράμματος «Φύλα και νέα εκπαιδευτικά και εργασιακά περιβάλλοντα στην ΚΤΠ», η Βιτσιλάκη Χρ. (2014) αναφέρει ότι «Η ανισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, σε διαφορετικές μορφές, συναντάται ιστορικά σχεδόν σε όλες τις κοινωνίες που γνωρίζουμε, και -σε μεγάλο βαθμό- εξακολουθεί να εκφράζεται στις περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες μέσα από την με θεσμική ή/και ιδεολογική προβολή της ανδρικής ανωτερότητας και κατ' επέκταση της γυναικείας κατωτερότητας, σε όλα τα επίπεδα και πεδία δράσης είτε με αναφορά στην ιδιωτική, είτε με αναφορά στη δημόσια σφαίρα ζωής».

[...] η ίδια η ερευνήτρια κ. Βιτσιλάκη (2014) αναφέρει επίσης ότι Η ιστορικά και κοινωνικά προσδιορισμένη αναγωγή των βιολογικών διαφορών μεταξύ των δύο φύλων σε «φυσική ανισότητα» μεταξύ ανδρών και γυναικών, χρησιμοποιήθηκε για την εξήγηση, θεσμοθέτηση και νομιμοποίηση των κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ των δύο φύλων».

Αναφορικά δε με την θέση των γυναικών η Βιτσιλάκη (2014) αναφέρει πως «Ο όρος «θέση των γυναικών» που χρησιμοποιείται συχνά, αναφέρεται άλλοτε στην κατάσταση των γυναικών γενικότερα εντός συγκεκριμένου κοινωνικού περιβάλλοντος, άλλοτε σε ορισμένα από τα δικαιώματά τους και τις υποχρεώσεις τους έναντι του άλλου φύλου και άλλοτε υποδηλώνει τη θέση τους σε μια συγκεκριμένη βαθμίδα στο εσωτερικό μιας ιεραρχημένης κλίμακας». Έτσι, το «κοινωνικό φύλο», κατά την Βιτσιλάκη Χρ. (2014), δηλαδή οι συμπεριφορές, οι αντιλήψεις, οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που σχετίζονται με τους ανδρικούς και τους γυναικείους ρόλους μέσα στην κοινωνία, ταυτίστηκε με το «βιολογικό φύλο». Η διακρίσιμότητα των ρόλων, μέσα από την οποία διατηρήθηκε και ενισχύθηκε ιδεολογικά η φύσει ανισότητα, εδραιώθηκε σε γενετικά προσδιορισμένες ψυχολογικές ιδιότητες, δεξιότητες, κλίσεις και ικανότητες των δύο φύλων.

2. Η γυναίκα εκπαιδευτικός/ υποψήφια ως στέλεχος εκπαίδευσης και η «γυάλινη οροφή» ή και «το κωλώδες πάτωμα»

Η ταυτότητα ορισμένων θέσεων στην επαγγελματική ιεραρχία ορίζεται κοινωνικά ως ταυτόσημη σχεδόν με την ανδρική και γι αυτό αντιθετική, αν όχι συγκρουώμενη, προς τη γυναικεία. Το γεγονός αυτό της διάκρισης ως προς το φύλο χαρακτηρίζεται ως «γυάλινη οροφή» ή ως «πατώματα που κολλάνε». Ο πρώτος όρος υποδηλώνει ότι οι μηχανισμοί που εμποδίζουν την αναρρίχηση των γυναικών σε υψηλές θέσεις εργασίας δεν είναι ορατοί, ενώ ο δεύτερος ότι αυτοί οι μηχανισμοί όχι μόνον εμποδίζουν τις γυναίκες να αναρριχηθούν, αλλά

τις καθηλώνουν στις ίδιες θέσεις. Η ιδέα του ‘αόρατου εμποδίου’ εξηγεί τη μικρή αντιπροσώπευση των γυναικών σε ηγετικές θέσεις ως αποτέλεσμα των εμποδίων που επιβάλλουν μια ‘γυάλινη οροφή’ (Heward & Taylor, 1995 ; Wirth, 2001) στις προσδοκίες τους .Οι άνδρες, οι οποίοι πιθανόν έχουν αδιάσπαστες καριέρες, ανεβαίνουν σταθερά στην ιεραρχία ενώ οι γυναίκες αντιμετωπίζουν ένα πιο αβέβαιο μέλλον. Ο Schmuck (1995 σελ. 213), αναφερόμενος στις ΗΠΑ , λέει ότι ‘ η γυάλινη οροφή’ δεν έχει σπάσει.

3. Η παρουσία των γυναικών στην ελληνική εκπαίδευση – μία ιστορική αναδρομή

Η ιστορία της πρόσβασης των γυναικών στην εκπαίδευση είναι μακρόχρονη και ξεκινάει το 1834, όταν για πρώτη φορά δίνεται η δυνατότητα εγγραφής τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι επί Καποδίστρια το πρώτο παρθεναγωγείο στο Άργος . Η ιστορική αναδρομή αναφέρει σχετικά ότι «Στο Άργος την περίοδο 1828 – 1832 λειτούργησαν τα σχολεία:

Δημόσιο Αλληλοδιδασκτικό Σχολείο.

Ιδιαίτερο Παρθεναγωγείο.

Ιδιαίτερα Σχολεία «των κοινών γραμμάτων».

Ιδιαίτερο Ελληνικό Σχολείο.

Το 1901 εγγράφεται στο Πανεπιστήμιο Αθηνών η πρώτη φοιτήτρια, υπό τους χλευασμούς των αρρένων συμφοιτητών της, ενώ το 1914 επιτρέπεται ο διορισμός των πρώτων καθηγητριών σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Αργότερα, με το Σύνταγμα του 1975, κατοχυρώθηκαν η ισότητα ανδρών και γυναικών και το δικαίωμα στη δωρεάν παιδεία και το 1979 καθιερώνεται η μεικτή εκπαίδευση. Σταδιακά πραγματώνεται η ισοκατανομή μαθητών-μαθητριών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, αλλά ταυτόχρονα διαπιστώνονται διαφορές ως προς τις επιλογές σπουδών και επαγγελματιών που είναι συνδεδεμένα με τη μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση και κατά προέκταση με την αντίστοιχη αγορά εργασίας. Οι σχετικές διακρίσεις και ανισότητες οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις παραδοσιακές στερεότυπες αντιλήψεις που οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί και οι υπεύθυνοι της εκπαίδευσης έχουν για τα φύλα. Επίσης, έχει διαπιστωθεί ότι οι εκπαιδευτικές πρακτικές, τα σχολικά βιβλία και η εκπαιδευτική διαδικασία ενισχύουν και αναπαράγουν τα κοινωνικά στερεότυπα για το φύλο και έμμεσα οδηγούν τα κορίτσια σε άνισες ευκαιρίες .

Όπως αναφέρει και η Κόνιαρη Δ. (2009)

- «19 ος αιώνας: Σταδιακή πρόσβαση της Ελληνίδας σε διάφορα επαγγέλματα μέσα σε κλίμα αμφισβήτησης «το Πανεπιστήμιον ας κλείσει τας θύρας δια τας γυναίκας, το πολύ πολύ, αν έχη ιδιοφυίαν τις, να γίνη φιλόλογος».

- Σύνταγμα 1975: Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας»
- Νόμος 1342/1983, άρθρο 11 παράγραφος: «τα κράτη – μέλη πρέπει να εξαλείψουν τη διάκριση κατά των γυναικών στον τομέα της απασχόλησης»
- Αλλά στην πράξη οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται σε όλες τις βαθμίδες της επαγγελματικής ιεραρχίας

Σε σχέση με την ισόρροπη συμμετοχή των φύλων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων των δημόσιων οργανώσεων, ο νόμος 2839/2000 έχει ψηφιστεί, ορίζοντας ότι: "σε κάθε υπηρεσιακή επιτροπή των κρατικών οργανισμών κ.λπ., ο αριθμός μελών κάθε φύλου που ορίζονται από τον Δημόσιο Τομέα θα είναι ίσος με τουλάχιστον το 1/3 εκείνων που ορίζονται ως μέλη, σύμφωνα με τις εν ισχύ διατάξεις... με την προϋπόθεση ότι τα μέλη που ορίζονται είναι περισσότεροι του ενός". Είναι σαφές ότι ο ανωτέρω νόμος θέτει τα χαμηλότερα όρια ποσόστωσης για την συμμετοχή των γυναικών στα δημόσια ΔΣ.»

4. Τα εμπόδια στην ανέλιξη των γυναικών στην εκπαιδευτική ηγεσία

Η παρουσία της γυναίκας εκπαιδευτικού σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας είναι πολύ μεγάλη σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Σήμερα η γυναίκα εκπαιδευτικός συμμετέχει ισότιμα και μπορεί να κατακτήσει υψηλότερες θέσεις, αρκεί να το θελήσει. Παρατηρείται, όμως, το φαινόμενο ότι, ενώ οι γυναίκες ως διδακτικό προσωπικό υπερισχύουν, υστερούν στην κατάληψη θέσεων στη διοίκηση, όπου τα υπηρεσιακά συμβούλια είναι ανδροκρατούμενα. Δηλαδή, οι γυναίκες διδάσκουν και οι άνδρες διοικούν, έτσι διαιωνίζονται παλιά στερεότυπα .

Κατά την εκπαιδευτική διαδικασία δεν συγκροτούν ενιαία και ομοιογενή μορφή παρέμβασης. Για πολλούς λόγους οι γυναίκες εκπαιδευτικοί, παρά τις ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις και μεταξύ τους, αντιμετωπίζουν την εκπαιδευτική διαδικασία με διαφορετικό τρόπο σε σχέση με τους άνδρες συναδέλφους τους. Ο πιο εμφανής είναι ότι οι περισσότερες γυναίκες εκπαιδευτικοί ασκούν δύο επαγγέλματα (νοικοκυράς-εκπαιδευτικού). Από την άποψη αυτή οι μορφές παρέμβασης των γυναικών εκπαιδευτικών στο χώρο εργασίας προσδιορίζονται ως ένα μεγάλο βαθμό από την πολυπλοκότητα και τις απαιτήσεις της πραγματικότητας που αντιμετωπίζουν.

Αναφέρθηκαν κατά καιρούς και άλλοι λόγοι που δικαιολογούν το μεγάλο αριθμό των γυναικών στο εκπαιδευτικό επάγγελμα: α) για πολλούς ιστορικούς και κοινωνιολογικούς λόγους οι γυναίκες δεν ενδιαφέρονται για την καριέρα τους (το εκπαιδευτικό επάγγελμα δεν παρέχει πολλές δυνατότητες) β) η μικρού βαθμού αυτονομία του επαγγέλματος αποτελεί κατάσταση περισσότερο αποδεκτή από τις γυναίκες παρά από τους άνδρες γ) το αμετάθετο ευνοεί τις γυναίκες-μητέρες κ.ά . Όπως αναφέρει και η Κόνιαρη Δ. (2009) ανασταλτικοί παράγοντας στην προσωπική επιλογή μίας εκπαιδευτικού, ώστε να ασκήσει καθήκοντα και να θέσει πρωτίστως υποψηφιότητα για να επιλεγεί ως στέλεχος της εκπαίδευσης είναι

- Έλλειψη φιλοδοξιών, αυτοπεποίθησης, μειωμένες ικανότητες
- Καπιταλιστικός τρόπος οργάνωσης σε συνδυασμό με την πατριαρχία
- Έλλειψη παρώθησης από τους οικείους τους
- Έλλειψη παρόμοιων μοντέλων ρόλων
- Πιέσεις και διλήμματα λόγω του μητρικού ρόλου
- Αυξημένα καθήκοντα και υποχρεώσεις
- Στερεότυπες αντιλήψεις και καχυποψία
- «Σύγκρουση ρόλων» ανάμεσα στην οικογένεια και το επάγγελμα
- Το σύστημα κοινωνικοποίησης
- Ταύτιση διοίκησης με το ανδρικό πρότυπο
- Μεγαλύτερο ενδιαφέρον για διδασκαλία στην τάξη
- Γραφειοκρατικός – Συγκεντρωτικός χαρακτήρας εκπαιδευτικού συστήματος
- Κομματικά κριτήρια
- Έλλειψη τίτλων σπουδών
- Σχολές μετεκπαίδευσης
- Διαδικασία επιλογής και αξιολόγησης
- Συμβούλια επιλογής.

5. Το Στυλ διοίκησης γυναικών

Σχετικά με το στυλ των γυναικών στην διοίκηση της εκπαίδευσης, όπως αναφέρει και η Κόναρη Δ. (2009) σημειώνουμε τα εξής:

- «Μετασχηματιστική/Αλληλεπιδραστική» ηγεσία
- Συλλογική αναζήτηση λύσεων
- Ενθάρρυνση συμμετοχής
- Διανομή εξουσίας
- Έμπνευση ενθουσιασμού και συμμετοχικότητας
- Παιδαγωγικός προσανατολισμός
- Δημοκρατικό, συμμετοχικό, συνεργατικό
- Φιλικές, οικείες
- Καλές σχέσεις με γονείς, εκπαιδευτικούς, παιδιά

- Ασχολία με προσωπικά προβλήματα μαθητών
- Ελέγχουν θυμό
- Παραγωγικότεροι εκπαιδευτικοί, υψηλό ηθικό
- Συναισθηματικές

6. Το προφίλ των γυναικών της εκπαιδευτικής ηγεσίας

6α. Το τυπικά τους προσόντα:

- Κάτοχοι μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών (αρκετές και κάτοχοι δεύτερου μεταπτυχιακού τίτλου),
- Κάτοχοι δεύτερου πτυχίου σπουδών συναφούς με το αρχικό τους
- Παρακολούθηση προγραμμάτων Π.Ε.Κ., τρίμηνων, εξάμηνων και ετήσιων προγραμμάτων επιμόρφωσης,
- Επιμόρφωση σε ΣΕΛΜΕ, σε ΑΣΠΑΙΤΕ-ΠΙΕΣΥΠ
- Μετεκπαιδευόμενες στο ΜΔΔΕ
- Επιμόρφωση στους Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές,
- Επιμορφώσεις σε θέματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας
- Η θέση της διευθύντριας προέκυψε ως φυσικό επακόλουθο λόγω των πολλών χρόνων προϋπηρεσίας
- Επιμορφώτριες, Διδάσκουσες με τον ν. 407/.

6β. τα κίνητρα των γυναικών για την εκπαιδευτική ηγεσία

Τα κίνητρα των γυναικών που αναλαμβάνουν ηγετικές θέσεις στην ιεραρχία της εκπαίδευσης είναι : Ελεύθερος χρόνος, Φιλοδοξίες, Εμπειρία, Αμοιβή, Προσφορά, Προσωπικές φιλοδοξίες του συζύγου, Αποτέλεσμα δικής τους απόφασης

7. Οι γυναίκες στη διοίκηση της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμια εκπαίδευσης στον Ελλαδικό χώρο

Σε ό,τι αφορά στα Στελέχη διοικητικής και παιδαγωγικής ευθύνης της Β/βάθμιας Εκπαίδευσης, εξετάζουμε τις έμφυλες διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται διαχρονικά από την ψήφιση του ν. 1566/85 μέχρι την τελευταία, κατά τη σχολική χρονιά διεξαγωγής της έρευνας, διαδικασία επιλογής Στελεχών στα ακόλουθα ζητήματα:

1. στην υποβολή υποψηφιοτήτων για επιλογή σε θέσεις Στελεχών,

2. στην κατά φύλο κατανομή των εκπαιδευτικών Β/βάθμιας Εκπαίδευσης σε θέσεις διοικητικής ευθύνης όπως και σε θέσεις εκπαιδευτικής και παιδαγωγικής καθοδήγησης. (Σχολικοί Σύμβουλοι),

3. στην κατά φύλο σύνθεση του συμβουλίου επιλογής.

Όπως αναφέρουν και η Κόνιαρη Δ. (2009)

• το 4,5% ήταν διευθύντριες στην Πρωτοβάθμια- 13,5% διευθύντριες στη Δευτεροβάθμια στην Ήπειρο

• Χατζηπαναγιώτου: 16% διευθύντριες σε σύνολο 59% του συνόλου Πρωτοβάθμιας- Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

• Σαΐτης: Σε σύνολο 54,40% του συνόλου των γυναικών δασκάλων μόλις οι 13,20% κατέχουν διευθυντικές θέσεις.

Η σύνθεση του διδακτικού προσωπικού της Βθμιας εκπαίδευσης με βάση το φύλο κατά το έτος 2000-2001 στην Ελλάδα ήταν: Γυμνάσιο: άνδρες 11.263 (35%), γυναίκες 20.907 (65%). Ενιαίο Λύκειο: άνδρες 10.629 (51%), γυναίκες 10.191 (49%).

Τα δεδομένα αυτά φανερώνουν ότι η διδασκαλία στο σχολείο είναι, μόνο στις χαμηλότερες βαθμίδες (Δημοτικό, Γυμνάσιο) «θηλυκού γένους». Στο Λύκειο, το προβάδισμα το παίρνουν οι άνδρες εκπαιδευτικοί. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο προκύπτει αν συνεξετάσουμε την κατάληψη διοικητικών θέσεων κατά φύλο. Το σχολικό έτος 2000-2001 σε σύνολο 2.480 σχολικών μονάδων τη διεύθυνση έχουν 1639 άνδρες (66%) και 841 γυναίκες (34%). Στο σώμα των Σχολικών Συμβούλων σε σύνολο 140, οι άνδρες είναι 86 (61%) και οι γυναίκες 54 (39%).⁴

8. Η γυναίκα εκπαιδευτικός στον χώρο της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Όπως αναφέρει και η Κογκίδου Δ., (2007) κατά το σχολικό έτος 2004-2005 οι δασκάλες που υπηρετούσαν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελούσαν το 61,48% του διδακτικού προσωπικού, αλλά η συμμετοχή τους στη διοίκηση των σχολικών μονάδων ήταν ελάχιστη έως ανύπαρκτη. Αυτή η εντυπωσιακή απουσία των γυναικών από τη διοίκηση της εκπαίδευσης δικαιολογεί την άποψη ότι ουσιαστικά πρόκειται για αποκλεισμό και καθιστά αναγκαία τη συστηματική διερεύνηση των «καλυμμένων» μηχανισμών παρεμπόδισης των γυναικών από την ισότιμη συμμετοχή. Στη βιβλιογραφία έχουν καταγραφεί πολλές αιτίες και πρακτικές που οδηγούν στην αντιφατική αυτή εικόνα της θέσης των γυναικών στην εκπαίδευση. Η «αυτόματη» αναπαραγωγή της μακρόχρονης κυριαρχίας των ανδρών σε ηγετικές θέσεις και η εννοιολόγηση της ηγεσίας με όρους ανδρισμού είναι κάποιες από αυτές

8.1 Γυναίκες Περιφερειακές Διευθύντριες- ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα γυναικών στην εκπαιδευτική ηγεσία

Τον Ιανουάριο του 2010 διορίστηκαν 13 Περιφερειακοί Διευθυντές Εκπαίδευσης από τους οποίους μόνο οι 4 ήταν γυναίκες, δηλ. σε ποσοστό 31%, καλύτερα βέβαια από το 2004 όταν τοποθετήθηκε μία γυναίκα και 12 άντρες ως Περιφερειακοί Διευθυντές Εκπαίδευσης. Την ίδια χρονιά δηλ. το 2010, ορίστηκαν οι νέοι προϊστάμενοι στα Τμήματα Επιστημονικής Εκπαιδευτικής Καθοδήγησης τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση των Περιφερειακών Διευθύνσεων Εκπαίδευσης και οι γυναίκες Σχολικοί Σύμβουλοι στην Α/θμια αποτελούν το 31% (4/13), ενώ στη Β/θμια μόλις το 15% (2/13) (στοιχεία ΥΠ. Παιδείας ,δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, 2010). Τα αποτελέσματα επιλογής στελεχών της εκπαίδευσης 2011 , τόσο διευθυντών όσο και σχολικών συμβούλων , που πρόκειται να ανακοινωθούν σε μικρό χρονικό διάστημα, θα επιβεβαιώσουν ή όχι τα παραπάνω στοιχεία .

8.2. Γυναίκες προϊστάμενες Γραφείων Δ.Ε.

Θα παρουσιάσουμε μία έρευνα σχετική με τις Τοποθετήσεις Διευθυντών/ντριών Διευθύνσεων και Προϊσταμένων Γραφείων για τα έτη 1982, 1983, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1995, 1997, 1998, 1999, 2000, 2002, 2003 και 2004 .

Η συλλογή και η στατιστική επεξεργασία των σχετικών δεδομένων για τους άνδρες και τις γυναίκες Διευθυντές/ντριες Διευθύνσεων και Προϊστάμενους/ες Γραφείων μας επιτρέπει να υποστηρίξουμε ότι:

Τα δεδομένα της συγκεκριμένης έρευνας αναφορικά με τους/τις υποψήφιους/ες Διευθυντές/ντριες Διεύθυνσης και Προϊστάμενους/ες Γραφείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι άνδρες είναι κυρίως εκείνοι που θέτουν υποψηφιότητα για μια θέση όπως η παραπάνω και μάλιστα με ποσοστό που αγγίζει το 92%.

Η συμμετοχή των γυναικών στις διοικητικές θέσεις της εκπαίδευσης είναι ελάχιστη, γεγονός που η πάροδος του χρόνου δε φαίνεται να επηρεάζει. Οι γυναίκες σπάνια θέτουν υποψηφιότητα για μια θέση υψηλής ευθύνης αλλά και κύρους, όπως αυτή της Διευθύντριας Διεύθυνσης ή Προϊσταμένης Γραφείου Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Το δεδομένο αυτό εν μέρει εξηγεί και το ανάλογα χαμηλό ποσοστό των τοποθετήσεων τους στις συγκεκριμένες διοικητικές θέσεις της εκπαίδευσης. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι συνολικά για τα υπό μελέτη έτη στις Διευθύνσεις Διευθύνσεων και τα Γραφεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης τοποθετήθηκαν συνολικά 822 (90%) άνδρες και μόλις 90 (10%) γυναίκες.

Με βάση τα σχετικά δεδομένα, έτσι όπως παρουσιάζονται στα γραφήματα, μπορούμε, χωρίς καμία επιφύλαξη να υποστηρίξουμε ότι κατά κύριο λόγο στις θέσεις Διευθυντών/ντριών 53 Διευθύνσεων και Προϊσταμένων Γραφείων τοποθετούνται άνδρες εκπαιδευτικοί. Για πολλά

μάλιστα έτη όπως διαπιστώθηκε από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν είχαμε αποκλειστικά τοποθετήσεις ανδρών εκπαιδευτικών.

Οι γυναίκες που τοποθετήθηκαν στις ίδιες θέσεις είναι εξαιρετικά λίγες. Οι αριθμοί αυτοί δείχνουν τη μεγάλη αριθμητική απόκλιση μεταξύ ανδρών και γυναικών, που παρουσιάζεται, όταν πρόκειται για τη στελέχωση διοικητικών θέσεων. Ο αριθμός των ανδρών εκπαιδευτικών που παρουσιάζεται να στελεχώνει τις θέσεις Διεύθυνσης και Γραφείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης είναι πολύ μεγαλύτερος από τον αριθμό των γυναικών σε όλα κατά έτη (διαχρονικά από την ισχύ του νόμου 1566/85) και σε όλες τις περιφέρειες.

Ως προς την ειδικότητα των Διευθυντριών Διευθύνσεων και Προϊσταμένων Γραφείων τα δεδομένα που συλλέχθηκαν φανερόνουν ότι οι περισσότερες γυναίκες εκπαιδευτικοί που τοποθετούνται στις συγκεκριμένες θέσεις προέρχονται από τον κλάδο ΠΕ2 των Φιλολόγων. Με άλλα λόγια, οι 26 (56%) από τις συνολικά 32 γυναίκες, των οποίων η ειδικότητα πανεπιστημιακής εκπαίδευσης μας ήταν γνωστή, κατείχαν πανεπιστημιακή εκπαίδευση Φιλολόγου. Το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό προέρχεται από τον κλάδο ΠΕ11, ο οποίος εκπροσωπείται με ποσοστό 20% και 9 γυναίκες εκπαιδευτικούς. Οι άνδρες, αντίθετα, που τοποθετούνται στη συγκεκριμένη θέση, προέρχονται από διάφορους κλάδους πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Ωστόσο, και στην περίπτωση των ανδρών το μεγαλύτερο ποσοστό των Διευθυντών Διεύθυνσης ή Προϊσταμένων Γραφείου προέρχεται από τον κλάδο των Φιλολόγων.

Η επεξεργασία τέλος των σχετικών δεδομένων ως προς με την περιφέρεια τοποθετήσεων Διευθυντών/ντριών Διευθύνσεων και Προϊσταμένων Γραφείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης μας επιτρέπει να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι οι περισσότερες γυναίκες εκπαιδευτικοί που τοποθετούνται στη συγκεκριμένη διοικητική θέση τοποθετούνται ή προέρχονται από τα μεγάλα αστικά κέντρα. Συγκεκριμένα το 26% του συνολικού ποσοστού των Διευθυντριών Διευθύνσεων και Προϊσταμένων Γραφείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για όλα τα υπό μελέτη έτη τοποθετήθηκε στην Περιφέρεια Αττικής. Υψηλό ποσοστό τοποθετήσεων (10%) γυναικών εκπαιδευτικών συναντάμε, επίσης στις Περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας και Κεντρικής Μακεδονίας. Γενικά, λοιπόν, θα λέγαμε ότι η συμμετοχή των γυναικών στη συγκεκριμένη θέση είναι περιορισμένη και ακόμη και στις περιπτώσεις που κάτι τέτοιο φαίνεται να συμβαίνει, αυτό σχετίζεται με την προέλευση τους από τις Περιφέρειες κυρίως της Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας.

Μελετώντας τα στατιστικά στοιχεία, παρατηρούμε ότι ο αριθμός των υποψηφίων γυναικών είναι πολύ μικρός σε σχέση με τον αντίστοιχο των ανδρών και η διάκριση αυτή σε βάρος των γυναικών γίνεται ακόμη μεγαλύτερη, αν λάβουμε υπόψη ότι οι γυναίκες εκπαιδευτικοί αποτελούν την πλειονότητα των διδασκόντων. Είναι άξιο παρατήρησης ότι στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση δεν έχουμε καμία γυναίκα Προϊσταμένη Διεύθυνσης και μόνο δύο είναι Προϊστάμενες Γραφείου (1,4%). Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση υπάρχουν μόνον δύο γυναίκες Προϊστάμενες Διεύθυνσης (3,5%) και οκτώ (8) Προϊστάμενες Γραφείου, δηλαδή ποσοστό 5,8%. Κάτι ανάλογο (ανδροκρατία) παρατηρείται και στο θεσμό του Σχολικού

Συμβούλου, αν και καθιερώθηκε (Ν. 1304/84) ως θεσμός που αποβλέπει στην εξάλειψη των διακρίσεων και της ανισότητας .

Αντί επιλόγου

Η προσωπική μας άποψη είναι η αξιολογική εκπροσώπηση των δύο φύλων στην πυραμίδα της ηγεσίας της εκπαίδευσης, χωρίς γυάλινες οροφές, κολλώδη πατώματα. Η εκπαίδευση έχει χώρο για όλους, με σεβασμό στην αξία Άνθρωπος και σε όλες τις πανανθρώπινες αξίες, όπως ο σεβασμός στην ετερότητα και στην δικαιοσύνη. Είναι αδιανόητο κατ' εμέ άνθρωποι φορείς τέτοιων αντιιδεοντολογικών συμπεριφορών και μορφωμάτων αντικοινωνικών, μισαλλοδοξίας και ρατσισμού να είναι και να λέγονται «εκπαιδευτικοί» ή και πόσω μάλλον να κατέχουν θέσεις ηγεσίας στην εκπαίδευση και να διδάσκουν ήθος και τους αυριανούς πολίτες της χώρας μας και της ευρωπαϊκής ένωσης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αντωνοπούλου, Ζ., Γυναίκες σε διευθυντικές θέσεις στη Β/θμια εκπαίδευση: Μια φεμινιστική θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση, Δημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Δ.Μ.Π.Σ. Τομέα Παιδαγωγικής, Θεσσαλονίκη, 2006.

Αργυροπούλου Χριστίνα Η Γυναίκα στην εκπαίδευση και η εκπαιδευτικός μέσα από λογοτεχνικά κείμενα., Εκπαιδευτική Επιθεώρηση, Τεύχ. 11, 20-35, , Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Αθήνα, αναρτημένο στο

<http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyχος11/f4.pdf>, τελευταία προσπέλαση, 9-6-2014.

Βασιλού-Παπαγεωργίου, «Το επάγγελμα και η κοινωνική θέση του εκπαιδευτικού. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις», Τα Εκπαιδευτικά, 25-26 (1992), σ.σ. 120-121.

Βιτσιλάκη Χρ. (2014), ΜΠΣ «Φύλα και νέα εκπαιδευτικά και εργασιακά περιβάλλοντα στην ΚΤΠ», «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ»διάλεξη 1η. Ρόδος , 2014.

Γκασούκα Μ., (2013), Γυναίκες και εκπαίδευση: μια σύντομη ιστορική αναδρομή, άρθρο αναρτημένο στο [fylosykis](http://www.fylosykis.gr/2013/09/%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B7-%CE%B9/) | 23/09/2013
<http://www.fylosykis.gr/2013/09/%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%AF%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B7-%CE%B9/>

Ζιώγου-Καραστεργίου Σ., « Η εκπροσώπηση των δύο φύλων στο εκπαιδευτικό επάγγελμα και οι προεκτάσεις της στο εκπαιδευτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι» Ερευνητικό Κέντρο Ισότητας Φύλου (Ε.Κ.Ι.Φ.). Λευκωσία, 25 Νοεμβρίου 2008, Σχολιασμός - Ανάλυση δεδομένων έρευνας αναρτημένο στο <http://www.ekif.org/docs/2008ziogou.pdf>, τελευταία προσπέλαση: 12-6-2014.

- Heward, C. & Taylor, A. S. (1995) Women into management workshops: shattering the glass ceiling or raising the stone floor? *Journal of Teacher Development*, 4(2), 38–47.
- Καναβέλη Ελ. και Παλιεράκη Π., (28-11-2006) Τοποθετήσεις Διευθυντών/ντριών Διευθύνσεων και Προϊσταμένων Γραφείων για τα έτη 1982, 1983, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1995, 1997, 1998, 1999, 2000, 2002, 2003 και 2004 στο πλαίσιο του προγράμματος Πυθαγόρας ΙΙ.-Φύλο. ΥΠ 1. Σταδιοδρομίες γυναικών στην εκπαίδευση. Κοινωνικοί επικαθορισμοί και προσωπικές στρατηγικές. (Χρηματοδότης ΥΠ.Ε.Π.Θ).
- Κογκίδου Δήμητρα, (2008) Το ζήτημα της υπο-αντιπροσώπησης των γυναικών σε θέσεις διοίκησης στην εκπαίδευση, από την ημερίδα ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΗΓΕΣΙΑ υλικό μαθήματος ΜΠΣ «Φύλα και νέα εργασιακά και εκπαιδευτικά περιβάλλοντα στην ΚΤΠ», Πανεπιστήμιο Αιγαίου ακ. Έτος 2013-14.
- Κόνιαρη Δ. (2009), διπλωματική εργασία «Η Έμφυλη Διάσταση της Διοίκησης Εκπαιδευτικών Μονάδων στα Σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Λάρισας. Μια Διερευνητική Προσέγγιση», Ρόδος ΤΕΠΑΕΣ – Μππτχ. Πρόγραμμα: «Φύλα και νέα εκπαιδευτικά και εργασιακά περιβάλλοντα στην Κ.Τ.Π.»
- Μαραγκουδάκη Ε., Πρόγραμμα Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: Σταδιοδρομίες γυναικών στην εκπαίδευση, αναρτημένο στο <http://www.womeninedu.gr/programma>,
- Ράπτης, Ν., Βιτσιλάκη, Χ. (2007). Ηγεσία και Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων – Η Ταυτότητα του Διευθυντή της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη.
- Ράπτης Ν. (2013) αναρτημένο στο Μερικές αράδες, απλά για... προβληματισμό! | Rodiaki.gr <http://www.rodiaki.gr/article/273499/merikes-arades-apla-gia-problhmatismo#ixzz34blrjnB4>, τελευταία προσπέλαση, 14-6-2014.